

I N T E R J Ú

Dános Valér – Szabó Csaba

**„Add nekem a tényt,
és én szolgáltatom neked a jogot”**

Interjú a 80 éves Tremmel Flórián professzorral

„Give me the fact and I serve you justice”

Interview with the 80 years old Prof. Flórián Tremmel

*„Mint a komputer processzor,
a tanszék professzor nélkül,
fura jelenség.”*
Tremmel Flórián

Absztrakt

Dr. Tremmel Flórián professzor, a büntetőeljárás jog elismert magyarországi tudósa szabadidejében festetet és makamákat ír. A fent idézett rímes próza jól kifejezi Tremmel Flóriánnak az oktatás, a tudomány iránti mérhetetlen elhivatottságát, mi több, szeretetét. Követői egyszerűen Mesternek hívták. Fenyvesi Csaba, aki Tremmel professzor tanítványának tartja magát, a Mester ars poeticáját a tudás, a szeretet, a humor és a rend kvartettjében látja. Fenyvesi professzor szerint e négy kulcsszó „... vezérfonalul szolgálhat egy jogtanár, így az ünnepelt tevékenységében, szellemi felfogásában, kisugárzásában és amely – talán nem túlzó állítás – *ars poetica*-ként is megfogalmazható egy jogtanár, egy (iskolát teremtő) igazi Mester számára.”

Tremmel Flórián 1941-ben Szombathelyen született. A szombathelyi premontrei Nagy Lajos gimnáziumban érettségizett, 1964-ben a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerzett summa cum laude diplomát. Az egyetem elvégzését követően az Eljárásjogi Tanszéken előbb gyakornok, tanársegéd, majd adjunktus lett. 1982-ben a magánvád körében írt disszertáció megvédésével kandidátusi címet szerzett. 1991-től a Büntető Eljárásjogi Tanszék vezetőjének nevezték ki. 1994-ben „*A büntetőeljárás jogorvoslati rendszere*” című előadással habilitált, és még abban az évben egyetemi tanárrá nevezték ki. 2005-től a Büntető Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszék vezetője lett, 2007-től pedig professor emeritusként dolgozik. Tremmel Flórián a hazai és nemzetközi tudományos közéletben egyaránt aktívan részt vett. 2003-ban a „*Jog és jogászok a 21. század küszöbén*” címmel rendezett jubileumi konferencián a bűnügyi tudományok alszekciójának szervezője volt, 2004-ben „*Orvosok és jogászok a büntető igazságszolgáltatásban*” címmel nemzetközi konferenciát szervezett. Ő hozta létre 2003-ban az egyre bővülő nemzetközi jogi fórumot, a Közép-Európai Bűnügyi Együttműködést. Tudományos és oktatói tevékenységét 2005-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikeresztjével, 2006-ban a Pro Facultate Iuridico-Politica Universitatis Quinqueecclesiensis érdemérem arany fokozatával, 2007-ben pedig Arany Katedra-díjjal ismerték el. Több mint száz publikációja jelent meg, számos könyv, könyvrészlet, tanulmány szerzője. Legjelentősebb munkái a Magyar Büntetőeljárás tankönyv, a Magánvád, a Kriminológia tankönyv és atlasz (Fenyvesi Csaba társszerzővel), a Bizonyításelmélet, az Igazságügyi retorika, a Bizonyítékok a büntetőeljárásban, az Új magyar büntetőeljárás (társszerző Fenyvesi Csaba és Herke Csongor), a Büntetőeljárás alapelvek az Alaptörvényben, A büntető eljárásjog elmélete (társszerző Fenyvesi Csaba és Herke Csongor), a Bizonyítékok a büntetőeljárásban.

Prof. dr. Tremmel Flóriánnal nyolcvanadik születésnapja alkalmából Dános Valér, a Belügyi Szemle főszerkesztője és Szabó Csaba felelős szerkesztő beszélgetett.

Kulcsszavak: interjú, büntetőeljárás jog, igazságügyi retorika

Abstract

Professor Dr. Flórián Tremmel, an acknowledged Hungarian scholar of criminal law, paints and writes maqamat in his leisure time. The above-mentioned rhymed prose excellently expresses Flórián Tremmel's vocation, even affection for education and science. His adherents call him simple Master. Csaba Fenyvesi, who envisions himself as a follower of professor Tremmel, considers the quartet of knowledge, affection, humour and order as the Master's *Ars Poetica*. Professor Fenyvesi means that these four key words '*...can serve as guidelines in the activity of a law scholar, and so of the celebrated person, in his activity, mental conception, charisma, and what can be formulated - perhaps not exaggerating - also as an Ars Poetica for a law scholar, a school creating real Master.*' Flórián Tremmel was born in Szombathely in 1941. He took his A-levels in the Premonstratensian secondary school „Nagy Lajos” in Szombathely and received his diploma at the Faculty of Law of the University of Pécs with the grade 'summa cum laude'. After his certification he became first trainee then assistant lecturer and assistant professor at the Faculty of Procedural Law. In 1982, after defence of his dissertation in the topic civil suit, he became candidate. From 1991 he was appointed as leader of the Chair for Criminal Procedural Law. In 1994 he habilitated with his lecture '*The Legal Remedy System of Criminal Procedural Law*' and he was appointed as university professor in the same year. In 2005 he became leader of the Chair for Criminal Procedural Law and Criminalistics and from 2007 he has worked as professor emeritus. Flórián Tremmel has actively participated both in Hungarian and in international scientific public life. In 2003 he was organizer of the subsection criminal sciences at the anniversary conference '*Law and lawyers on the edge of the 21st century*', in 2004 he organised the international conference titled '*Physicians and lawyers in the criminal jurisdiction.*' He created the continuously expanding international legal forum, the Central European Criminal Cooperation in 2003. For his scientific and educational activities, he was priced with Officer Cross of the Merit of the Hungarian Republic in 2005, with Gold Grade of the merit Pro Facultate Iuridico-Politica Universitatis Quinqueecclesiensis in 2006 and with the Golden Professorship price in 2007. He presented more hundred publications, he has been author of numerous books, parts of book and papers. His most important works are: the textbook Hungarian Criminal Procedure, Civil Suit, the textbook and atlas Criminalistics (with co-author Csaba Fenyvesi), Evidence Theory, Rhetoric in the Judiciary, Evidences in the Criminal Procedure, New Hungarian Criminal Procedure (co-authors Csaba Fenyvesi and Csongor Herke), Basic

Principles of Criminal Procedure in the Basic Law, The Theory of Criminal Procedural Law (co-authors Csaba Fenyvesi and Csongor Herke), Evidences in Criminal Procedure.

Prof. Dr. Flórián Tremmel was interviewed on the occasion of his eightieth birthday by Valér Dános, editor-in-chief of *Belügyi Szemle* and Csaba Szabó managing editor.

Keywords: interview, criminal procedural law, rhetoric in jurisdiction

A nemzetközi perbeszédversenyeken a magyar joghallgatók szép sikereket érnek el évek óta. A retorika és igazságszolgáltatás monográfiáját perbeszédtankönyvnek is tekinthetjük. Miként látja a különböző eljárásokban részt vevő jogászok retorikai-kommunikációs képességét, kompetenciáit?

Szakmai pályafutásomon vörös fonálként húzódik végig a perbeszédetek tematikája. A 2014-ben megjelent záró művem több tanársegédként, adjunktusként, docensként írt retorikai kiadvány előzte meg, miközben a gyakorlatban helyileg és országosan is sikeres perbeszédversenyekben működtem közre. Nemcsak azért tekinthető az igazságügyi retorikai monográfiám tankönyvnek, mert a klasszikus görög és római retorikától kezdve feldolgozza a szónoklás elméleti kérdéseit, mindvégig ügyelve arra, hogy a mondanivalót konkrét negatív és pozitív példák is alátámasszák, hanem azért is, mert úgy érzem, sikerült a dinamikus retorika (szónoki tevékenységek) és a statikus retorika (beszédrészek, beszédelemek) klasszikus ötpilléres rendszerét továbbfejlesztem hétpilléressé. Így a retorikai anyag tagolhatóvá, jól oktathatóvá és tanulhatóvá vált. Ez azért is fontos, mert a joghallgatók a középiskolában általában nem részesülnek retorikai oktatásban.

Ami a gyakorló jogászokat illeti – különösen a jogi érvelés tekintetében – akadnak kiváló perbeszédetek polgári perekben is, de a színvonalasabb perbeszédetek bűnügyekben hangzanak el. Sajnos a bűnügyi perbeszédetek retorikai színvonalában inkább hanyatlás figyelhető meg, mert a számítógépes szövegszerkesztés folyamatosan a felolvasás irányába sodorja a perbeszédetek tartókat. Mindenesetre a magam részéről kívánatosnak tartanám az igazságügyi retorika kötelező tantárgyként történő bevezetését. Nemrég jelent meg „*A fiatal Deák és a fiatal Kossuth*” című tanulmányom (Jura, 2019. évi 2. szám), amelyben kimutatom, hogy a politikussá, államférfivá érésükben jelentős szerepet játszottak a perbeszédetek. Nincs ugyanis jobb propedeutika a közügyekben való nyilvános szerepléshez, mint színvonalas vád- és védbeszédetek tartása. Aki tud

jó perbeszédet tartani, annak nem okozhat gondot sem a lakógyűlésen, sem a munkahelyi értekezleten, sem az önkormányzati ülésen stb. való sikeres fel-szólalás, szóbeli előterjesztés.

Iskolateremtő munkásságának elismerését számos kitüntetés is jelzi, s nagyszámú tankönyv, jegyzet, tanterv elkészítése fűződik az Ön nevéhez. Talán kevesen tudják, hogy az 1996-ban a Pécsi Tudományegyetem keretében elindult Rendőrtiszti Tagozat megálmodója is Ön volt. Mi volt az indítéka e tagozat létrehozásának? Milyen tapasztalatokkal gazdagodott a jogászképzés e tagozat révén?

A Rendőrtiszti Főiskolát végzettek részére indított jogászképzés (a továbbiakban: Rendőrtiszti Tagozat) időszerűségét nem egyedül ismertem fel, hanem mindkét fő munkatársam, Fenyvesi Csaba és Herke Csongor is lelkesedett a gondolatért. Hogy miért éppen Pécssett alakult meg két és félszáz levelezős rendőrtiszt részvételével előbb Fenyvesi Csaba, majd Herke Csongor szervező közreműködésével a Rendőrtiszti Tagozat, annak alapvető oka az volt, hogy Pécssett már évekkel korábban kibontakozott egy erőteljes kriminalisztikai kutatás és oktatás. Elődömnök, Vargha László egyetemi tanárnak köszönhetően akkor is folyt kriminalisztikai oktatás a pécsi jogi karon, amikor a többi jogi karon ez elakadt. Vargha professzor még docensként szerkesztője volt a „*Kriminalisztika*” című egységes jegyzetnek, és emellett Európa-hírű kézírászakértőként is tevékenykedett. Magyarországon ő szerzett legelőször (1959-ben) tudományos fokozatot kriminalisztikai területen a „*Kézírásvizsgálat*” című kandidátusi értekezésével. Ezeket a kutatásokat magam is folytattam, és a komplex kézírásvizsgálatról írt tanulmányomban foglaltam össze. Mindezt továbbvitte, elmélyítette Hengl Melinda oktatótársunk „*A komplex kézírásvizsgálat interdiszciplináris megközelítése*” címmel sikeresen megvédett értekezésével. Tehát a pécsi Rendőrtiszti Tagozat megszületése szinte szükségszerűen adódott. Ráadásul ott volt legfőbb kriminalisztikai munkatársam, Fenyvesi Csaba személyes példája, aki a jogi diploma megszerzése után gyakorló rendőrtisztként végezte el a Rendőrtiszti Főiskolát is, ami sugalmazta a fordított irányt, azaz, hogy a Rendőrtiszti Főiskolát végzetteknek is érdemes bekapcsolódnuk a jogászképzésbe, mivel a nyomozási cselekményeket végző rendőr lényegében jogalkalmazó is. Tehát a tényfeltárási és ténymegállapítási szakmai felkészültséget jól kiegészíti, fel-erősíti a jogász alaptudás megszerzése. A Rendőrtiszti Tagozat működésében oroszlánrészt vállalt Herke Csongor kollégám, aki nemcsak hibátlanul és késedelem nélkül végezte el a Rendőrtiszti Tagozat adminisztrációját, hanem érdemben foglalkozott a rendőr hallgatók egyéni problémáival, nehézségeivel is. Jóllehet a két és félszáz kezdő rendőrtisztből csak százegynéhányat avattak jo-

gász doktorra, a képzés eredményesnek minősíthető, mert a Rendőrtiszti Tagozaton az évek során olyan kiváló jogi szakemberek is végeztek, mint Hautzinger Zoltán, az NKE tanszékvezetője, vagy Hegyaljai Mátyás, aki hazánk bűnüldözési képviselője volt egy évtizeden át az Európai Unióban. Tehát a rendőrképzés területén sikeresnek mondható a Rendőrtiszti Tagozat tízéves működése, és jelentős mértékben hozzájárult a nyomozások törvényességének fokozásához. Ugyanakkor a Rendőrtiszti Tagozat sajátos színfoltot jelent az egész jogászképzés számára. Ennek sajátosságait, főbb vonásait, eredményeit sajnos még hivatalosan nem összegezték. [A Rendőrtiszti Tagozat működésének főbb jellemzőit összefoglaltuk: Herke Csongor – Tremmel Flórián (2002): A Rendőrtiszti Főiskolát végzetek levelező képzéséről címmel a *Jura*, 1. 117-123. oldalain.] Számomra a Rendőrtiszti Tagozat vezetésével eltöltött időszak volt a szakmai pályafutásom legsikeresebb, legszebb évtizede. Köszönöm ezúton is a részt vevő rendőrtiszteknek áldozatvállalásukat, szorgalmukat. Remélem, hogy ők is örömmel és elégedetten emlékeznek vissza az együtt töltött egyetemi évekre.

Publikációs tevékenységében jelentős helyet foglal el a magánvád és a pótmagánvád kérdése. A magyar jogelméletben Ön vetette fel és fejtette ki elsőként kandidátusi monográfiájában a pótmagánvád jogintézményét, amikor még szó sem volt róla az eljárásjogi kódexben. Hogyan fogadta a hazai jogtudós társadalom ezt a nívóknak minősülő felvetését?

Oktatói tevékenységemben igyekeztem kiemelt figyelmet fordítani a sértett bűnügyi helyzetére, státuszára, a viktimológiai szempontok következetesebb kidolgozására. Ezért kapott külön fejezetet a kriminalisztikai tankönyvünkben a sértett kihallgatása azzal a következtetéssel, hogy de lege ferenda is megfontolandó a sértett vallomását önálló bizonyítási eszközként szabályozni. Szintén ezért kapott külön fejezetet a sértett magánféli szereplése, amikor is a sértett a bűnügyben polgári jogi igényt érvényesít. Ugyancsak ezért dolgoztam fel a sértett vádképviselői jogkörét, nevezetesen, ha az ügyésztől függetlenül, önállóan érvényesíti az állam büntető igényét, avagy csak az ügyész helyett teszi ezt (pótmagánvád). Az úgynevezett főmagánvádas bűncselekmények a magánélet, sőt az intim szféra körében fordulnak elő annyira, hogy azt kívülálló hivatalos személy nem képes megfelelően kezelni. Kívülről nézve úgynevezett bagatell bűncselekmények, de belülről nézve súlyos érzelmeket válthatnak ki (váláshoz, állásvesztéshez stb. vezethetnek). Ezzel szemben a pótmagánvád jelentős korrektívuma lehet a vádhatóság mulasztásának, passzivitásának a közélet területén, mindenekelőtt a sajtóbűncselekmények, a választási bűncselekmények, a hivatali bűncselekmények körében. (Kár, hogy a jelenlegi jogi szabályozás éppen

ezen bűncselekményeknél nem engedi a pótmagánvádlói fellépést közvetlen sértett hiányában.) Bizonyos mértékben tehát a pótmagánvád helyettesíthetné az Európai Ügyészséget is. Más kérdés, hogy a gyakorlatban ritkán vezetnek elítéléshez a pótmagánvádas ügyek. Ennek alapvető oka az, hogy a pótmagánvádló nyomozási cselekményeket nem végezhet, leszámítva a magánnyomozó igénybevétele, aki ugyancsak nem végezhet érdemi nyomozási cselekményt, és nem kezdeményezhet hatékonyan kényszerintézkedést sem. Végül utoljára, de nem utolsó sorban a pótmagánvád jelentős mértékben hozzájárul ahhoz, hogy az ügyvédi kar is megismerje a bűnüldözés nehézségeit, sajátosságait.

Az Ön tudományos felvetései mindig nagy érdeklődést és visszhangot váltottak ki a büntetőeljárás elméleti művelői körében. Engedje meg, hogy most csupán két témát említsünk meg. Az egyik ilyen idea a poligráfós vizsgálatokkal, a másik pedig a pótbizonyítékkal kapcsolatos felvetése volt. Miként látja ma e két kérdés aktualitását, helyzetét a büntető eljárásokban?

Már joghallgatóként is a közvetett bizonyítékokkal foglalkoztam az országos diákköri dolgozatomban, mely I. díjas lett. Azóta is örökzöld témaként húzódik végig szakmai munkásságomban a bizonyítékok kérdésköre. A bűnügyekben ugyanis rendkívül ritka a bizonyítékbőség, általában bizonyítékínség van. Következésképpen szükség van a személyi mellett a tárgyi bizonyítékokra, az eredeti mellett a származékos bizonyítékokra, a kategorikus mellett a valószínűségi szakvéleményekre is. Ezért is nagyon fontos a bizonyítás és a bizonyíték fogalmának, kategóriájának tudományos igényű meghatározása. Ezt végeztem el a *Studia Juridica* sorozat 71. számában. Az egész bűnügyben folyó bizonyítás (makrobizonyítás), és a szakértői vizsgálat keretében folyó bizonyítás (mikrobizonyítás) között analógiát tártam fel, amely számos elméleti és gyakorlati következményhez vezet. Leegyszerűsítve lényegében azonos műveletsort jelent az egész ügyben az elégséges összbizonyíték, illetve a szakkérdésben az úgynevezett azonosítási komplexum elérése. A szakértő számára releváns mikroindíciumok lényegében „kis közvetett bizonyítékokként” jelennek meg. Ám azzal az eltéréssel, hogy ha nincs is, ha részben hiányzik is az azonosítási komplexum, akkor is lehetséges valószínűségi szakvélemény előterjesztése, azaz a kevés, nem kielégítő mennyiségű vagy minőségű mikrobizonyíték (például ujjnyomszakértésnél kevés vagy nem eléggé kifejezett minúciák összessége) egy makrobizonyítékot eredményez. E lenyűgöző analógia végső soron arra a következtetésre vezethet, hogy a kriminalisztika története lényegében a nagy és kis, a makro és mikro közvetett bizonyítékok gazdagodása. Mindezt tovább bonyolítja az, hogy a szakértői vizsgálat alapját képező mód-

szer vagy eszköz alkalmazása tévedési kockázatokkal jár. Ilyen kockázat van a hazugságvizsgálatnál (vagy Hautzinger Zoltán szerint „őszinteségvizsgálatnál”), az asszociációs intervallumok magyarázatával, a szagazonosításnál pedig a kutya képességeinek és a kielégítő kutyavezetés értékelésével kapcsolatban. Következésképpen kizárólag hazugságvizsgálattal, szagazonosítással nem érhető el a bizonyosság, tehát más bizonyítékokra is szükség van. Ezért véleményem szerint indokolt a pótbizonyíték fogalmának bevezetése, kidolgozása.

Az előző kérdésben felvetett két jogintézménnyel összefüggésben szokták emlegetni a fekete doboz jelenséget. Az úgynevezett titkos bizonyítékok legalizálása milyen jogi, bizonyítási problémákat vetnek fel az eljárás során?

Ez az előző kérdésre adott válaszbomban felvázolt pótbizonyíték jelleg mutatkozik meg az úgynevezett titkos bizonyítékoknál. Ezeknél ugyanis a processzuális kontroll – különösen a közvetlenség, a szóbeliség stb. csorbulása következtében – nagyrészt nem végezhető el (szemle, kikérdezés, szembesítés stb.). Az Emberi Jogok Európai Bírósága ezért helyesen kimondta azt, hogy kizárólag titkos bizonyítékok alapján bűnösség nem állapítható meg. Úgy látom, hogy a látens információs anyagokból (mikroindíciumból) az eljáró titkosszolgálati szerv sajátos biztosítékok mellett „okiratosítja” (közokiratba foglalja) a terhelő indíciukat anélkül, hogy az adatgyűjtést érdemben végző személy ellenőrizhetővé válna, a felmerült terhelő és nem terhelő információk terjedelmileg és tartalmilag összevethetők lennének. Következésképpen ez a közokirat érdemben nem vizsgálható, nem ellenőrizhető, lényegében tehát quasi fekete doboz. Ezért is javasoltam azt, hogy legalább különösen védett tanúként kihallgatható legyen a titkos adatgyűjtést érdemben folytató személy.

Tisztelt Professzor Úr! Ön jogásznemzedékeket vezetett be a büntetőeljárás rejtelmeibe. Mit üzen a mai fiatal jogászgenerációnak, joghallgatóknak?

A mai fiatal jogásznemzedéknek szívből ajánlom a retorikai tankönyvem tanulmányozását, elsajátítását, mert mi jogászok hivatalos beszélők vagyunk, és nincs jobb propedeutika a jogi pályán, mint a perbeszédgyakorlás. Aki tud jó perbeszédet tartani – ahogy fentebb már utaltam rá – az sikeresen szerepelhet kisebb és nagyobb közösségekben egyaránt. A perbeszéd révén megvalósul a jogállami igazságszolgáltatás, sőt általában a jogalkalmazás klasszikus elve: Audiatur et altera pars („Hallgattassék meg a másik fél is”)! Legyen kellő lehetőség a pro és a kontra, a ténybeli és a jogi érvelésre, kellően megalapozott döntési javaslatok előterjesztésére. Nemcsak a jogásznemzedéknek,

hanem a kezdő bűnüldöző rendőröknek ugyancsak szívből ajánlom a Fenyvesi Csaba főszerkesztésével 2021-ben megjelenő kriminalisztikai tankönyvet. Magyarországon még nincs kellően kialakítva tényfeltáró és ténymegállapító kultúra. A törvényes forrású ténybeli adatok beszerzése és szakszerű felhasználása elsődleges fontosságú nemcsak a nyomozást végző rendőr, hanem a tényfeltáró újságíró, a munkaügyben vagy szabálysértési ügyben eljáró ügyvéd, a testületekben felszólalásra készülő számára is. A ténykérdés ugyanis elsődleges a jogkérdéshez képest. Da mihi factum, dabo tibi ius (Add nekem a tényt, és én szolgáltatom neked a jogot). Ha a ténykérdésre adott válasz hibás, akkor nincs kellő színvonalú, végső soron törvényes döntés. Ebben nemcsak jogászoknak, rendőröknek, hanem az egész társadalomnak nagy segítséget nyújthat az új kriminalisztikai tankönyvünk, amely a QR kóddal egyszerűen elérhető, a felhőbe feltöltött bőséges anyaggal, konkrét és tanulságos példákkal, esetekkel is szemlélteti a korszerű tényfeltárás, ténymegállapítás lehetőségeit és korlátait. Da mihi factum, dabo tibi ius!

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Dános V. & Szabó Cs. (2021). „Add nekem a tényt, és én szolgáltatom neked a jogot” Interjú a 80 éves Tremmel Flórián professzorral. *Belügyi Szemle*, 69(10), 1801-1809. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2021.10.9>